

Nr. 117 - Persillekræmmeren - 2018

Den sindssyge Baron

**Del af foredrag om Stensballegaards ejerskab af Endelave
holdt 1. marts 2017 for Stensballe Lokalhistoriske Arkiv**

Baron Frederik Kragh og friherreinde Charlotte Amalia Griffenfeld på Stensballegaard får i deres forholdsvis korte ægteskab 12 børn – 5 drenge og 7 piger. Kun 2 drenge, Erich og Børge overlever barndommen. Forældrene Frederik og Charlotte var blevet gift i 1690, og 2 år efter flyttet ind i den nye hovedbygning på Stensballegaard.

Den ældste søn Erich, født i 1693, blev officer og døde allerede som 22 årig under St. Nordiske krig, og ligger begravet i krypten i Vær kirke.

Børge var som den næste i rækken født 14. april 1695, og opkaldt efter sin farbror Børge Kragh, der var hofjunker og officer. Efter tradition burde han have været opkaldt efter sin morfar, storkansleren Peder Griffenfeld, som på dette tidspunkt sad i husarrest i Tronhjem i Norge.

Efter sin bror Erichs død i 1716 var Børge eneste mandlige arving til godset Stensballegaard, Værholm og Endelave, men sådan gik det ikke. Børge var nemlig sindssvag eller sindssyg. Han havde allerede som 8 årig mistet sin mor, og få år efter fået en stedmoder – Edele. Faderen var travlt beskæftiget som kongelig embedsmand.

Øen Endelave, som Stensballegaard havde overtaget i 1696, var ikke nogen guldgrube for Stensballegaard. Øen lå afsides, svær at administrere, og ofte var der vrøvl med bønderne. Men det var et bekvemt sted at anbringe personer, man af en eller anden grund ville have gemt væk, og det var hvad der skete med den unge baron Børge.

I 1717 – nogenlunde samtidig med at hans bror Erichs kiste bliver nedsat i Vær kirke – bliver han 22 år gammel sejlet over til Øen, og det er tvivlsomt, om han siden forlod den, før hans kiste af Øens bønder i 1751 blev sejlet over til færgestedet ved Stensballesund.

Der var sket det, at hans far Baron Frederik Kragh nogle år før havde fået etableret kunstmaleren Gregers Gjedsted og dennes kone Elisabeth Holmboe på Øen på fordelagtige vilkår, med det formål at ”udføre skilderier” for baronen.

Kunstmaleren og hans kone var flyttet ind på den nye hovgård ”Edelsholm”, som Frederik Kragh havde ladet opføre til bl.a. bolig for herskabet på Stensballegaard, når de tog ophold på Øen.

De får nu til opgave mod yderligere forbedrede vilkår, at tage sig af den syge baron. I Gjedsteds kontrakt med Frederik Kragh står, at han fortsat skal gøre arbejde med skilderier, og ”hvad videre af ham skal gøres”. Den sidste sætning hentyder til pleje og opsyn med sønnen Børge.

Denne gådefulde og tyste skikkelse skulle nu færdes i værelserne på ”Edelsholm” til sin død 34 år senere. ”Edelsholm” var blandt andet indrettet med baronens kammer, som i dag kan kendes på, at Børge Kragh på en af loftsbjælkerne har indridset forbogstaverne ”B K”.

"Edelsholm" på Endelave
foto Achton Fris 1922

Ingen breve eller andre dokumenter røber baggrunden for beslutningen om at sende Børge Kragh til Endelave. Kun folkesnakken har fyldt dette tomrum ud.

Den mest populære af de mange historier, der blev fortalt i de lavloftede stuer i Stensballe og på Endelave handlede om, at Børge Kragh i sin ungdom var blevet forelsket i gartner Weinstoks datter på Stensballegaard, og at hans far havde opdaget deres stævnmøder i parken. Forholdet kunne ikke accepteres af herskabet, og derfor blev Børge deporteret til Endelave, hvor han gik fra sin forstand af længsel og fortvivlelse. Opgivet af sin familie ender han sine dage ude på denne fjerne Ø, forlængst gjort arveløs af faderen, som af sin samtid blev betragtet som en brutal person.

Dog er han omtalt i et testamente fra 1748, hvor hans søster Charlotte Amalie Kragh, der har overtaget Stensballegaard, beder sin søstersøn, den kommende arving til godset, Baron Jens Krag-Juel-Vind, om at sørge for "sømmelig underholdning og forplejning af vor svage broder Børge Kragh".

*Børge Kraghs kisteplade
foto P.E. Schreiber 2016*

Børge Kragh fik ingen børn, han var formentlig ugift, men i skiftet efter hans madmoder, kunstmaler Gjedstedes enke, kan man finde sætningen ”betalt Enken på Gaarden Madam Krag, som hun har udgivet til begravelses-bekostning”.

Hvem var denne Madam Krag? Vi ved det ikke, madam Krag optræder hverken før eller siden i nogen skriftlige kilder. Måske har Børge Kragh været hemmelig gift?

Det siges, at gartnerdatteren fra Stensballe havde hørt om hans sygdom, og sad hos ham ved hans dødsleje den sidste nat. Måske var Madam Krag denne gartnerdatter?

Baron Børge Kragh døde 11. december 1751 på Edelsholm, og hans kiste blev hensat i tårnkapellet i Vær kirke ved siden af sin bror Erich og forældrene. Senere er kisten flyttet til gravkrypten.

Teksten på hans kisteplade – i uddrag- vidner om en syg mand:

”Her Under Hviler Den i live Høy- og Velbaarne Hr. Baron Børge Kragh. Som blev fød paa Steensballegaard Anno 1695 den 14. April. Velbemelte Hr. Baron Børge Kragh hensov Salig i Herren paa Edelsholm paa Endelave Anno 1751 den 11. December, hvor Hand var næsten 34 Aar, efter at Den Salige Herre havde levet og forsøgt Werdens Ubestandighed 56 Aar 7 Maaneder 3 Uger og 6 Dage, som er Hands gandske Alder..... Hans tørre Been nu kun er at se dog uden Brek og Meen, de hviler sødelig i dette Sove Cammer, fra pine smerte vel befriet og ald Jammer. Men siælen nyder roe og evig fryd hos Gud.”

Hverken i Stensballegaards godsarkiv eller i Endelaves tingbøger og kirkebøger findes noget om Børge Kragh, ej heller om hans død i 1751. Kirkebogen for årene 1751 til 1772 er forsvundet, så mystikken omkring den sindssvage baron er bevaret.

Kilder:

Mogens Schou Christiansen ”Endelave en Ø midt i Danmark” side 9
Nationalmuseet ”Danmarks kirker” Vær, side 4918
Steen Hagerup ”En historisk vandring nord for Horsens” 1983
Artikler om Stensballegaard (Stensballe Lokalhistoriske Arkiv)

A.J.Gejlager: Nord for Horsens Fjord 1946
Stensballegaards og Endelaves godsarkiv – Landsarkivet–
Steffen Hahnemann ”Fra lensmand til herremand til bondefrigørelse – Endelave i det 16-18 århundrede - ringbind på
Byarkivet i Horsens

Tekst: Jørgen Hansen, redaktion: Poul Erik Schreiber